

6-10 жовтня 2008 року) / А.В. Кічура, В.П. Кічура. – Ужгород : Вид-во УжНУ "Говерла", 2008. – С. 162-165.

Кичура А.В. Пути охраны и сохранения ландшафтов в зоне деятельности урбанизационных процессов

Приведены пути предупреждения деградационных процессов в ландшафтах. Первый, который имеет широкое распространение, состоит в усовершенствовании подходов по предупреждению таких деградаций. Второй путь предусматривает возможность достичь сохранения и возобновления экологического каркаса окружающей среды через формирование экологической сети.

Ключевые слова: охрана природы, ландшафт, урбанизация, экологическая сеть.

Kichura A.V. Landscape protection and preservation in zone of urbanization processes

Ways of preventing of the degradation processes in landscapes are observed. The first one, that is widespread, consists in enhancement of approaches preventing the degradation. The second is to saving and rise of ecological fundament of environment from way of forming ecological network.

Keywords: environmental protection, landscape, urbanization, ecological network.

УДК 630*582.894

*Проф. Л.І. Коній, д-р с.-г. наук;
аспір. О.І. Озарків – НЛТУ України, м. Львів*

НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ НАДМІРНОЇ РЕКРЕАЦІЇ НА ЛІСОВІ НАСАДЖЕННЯ

Розкрито суть рекреаційного лісокористування. Наведено основні види використання лісу як рекреаційного ресурсу. Показано умови раціонального використання, охорони і ведення господарства в рекреаційних лісах.

Ключові слова: рекреація, ліс, природа, навантаження, екосистема.

З усього різноманіття сучасних проблем однією з найскладніших є проблема наростання суперечностей між природними процесами та процесами соціально-економічного розвитку і використання природних ресурсів. Розвиток промислового й аграрного виробництв, а також використання значної кількості природних ресурсів, урбанізація та інші складні антропогенні процеси стали чинниками, які істотно впливають на цілісність природних екосистем і структурно-функціональну організацію ландшафтів, зумовлюючи глибокі зміни у біогеоценологічному покриві, руйнування біологічного і ландшафтного різноманіття, знижують ступінь біотичної модифікації ландшафтів [2].

Ліс – найважливіша складова частина біосфери нашої планети і його роль визначається не тільки величезним економічним, але й зростаючим соціальним значенням, яке випливає зі здатності лісу сприятливо впливати на навколишнє середовище.

Рекреаційне використання природи, зокрема і лісових екосистем, у своїй сутності є соціально зумовленим процесом. Однак сьогодні залишаються не збалансованими потреби людини з можливостями природи. Передусім це проявляється в негативних змінах природи в найбільш популярних і відвідуваних місцях відпочинку. За цим наступає скорочення реально використовуваних природних ресурсів для відпочинку. При цьому звертає на себе ува-

гу швидкість перебігу цих процесів, тоді, як всі відновлювальні заходи потребують тривалого часу, вкладення коштів і праці [5]. Внаслідок надмірної урбанізації міст рекреаційні ліси набувають щораз актуальнішого значення. Проблема їх раціонального використання є надзвичайно важливою і для західного регіону України, зокрема м. Львова та його околиць. Власне через це підвищену увагу потрібно приділяти територіям, які призначені для заміського відпочинку, насадженням зелених зон, лісопаркам тощо.

Внаслідок надмірного рекреаційного навантаження на лісові екосистеми значно порушується генетична цілісність, висотна диференціація і структурно-функціональна організація природних ландшафтів, які функціонували раніше як саморегульовані системи з високим порогом стійкості. Рекреаційне лісокористування – це сукупність явищ, що виникають через використання лісу для туризму і відпочинку. Суть його полягає в двосторонньому зв'язку: впливу лісу на відпочивальників і навпаки. Вплив лісу – пасивний, вплив відпочивальників – активний. У першому випадку є переважно позитивні соціальні, а в другому – негативні екологічні результати відпочинку в лісі [7].

Ліси займають провідне місце серед природних рекреаційних ресурсів. Основними видами використання лісових ресурсів є:

- туризм і спорт (масовий пішохідний і лижний туризм, види лижного спорту, автотуризм, кінний спорт, спортивне та ліцензійне мисливство, спортивне орієнтування, радіоорієнтування);
- загальнооздоровчий відпочинок (пішохідні прогулянки, спортивні ігри, пікніки, лижні прогулянки);
- любительські промисли (збір грибів, ягід, лікарських рослин, колекціонування лісових порід дерев та кущів);
- лікування кліматичне, фітолікування, відтворення фізичних і моральних сил шляхом споглядання високо естетичних пейзажів [6].

Спостерігається постійне розширення лісових територій, тією чи іншою мірою, охоплених рекреаційною діяльністю. Ще більш швидкими темпами розвивається процес інтенсифікації використання лісових масивів, що веде до підвищення рівня впливу рекреантів на природні комплекси. Основним видом навантаження в лісових екосистемах є витогування поверхні ґрунту, яке проявляється в двох варіантах – стежковому і площинному [1]. Основною формою впливу на живий ґрунтовий покрив є його витогування. Лісова підстилка, на відміну від живого ґрунтового покриву, є більш стійкою до витогування. Надмірний вплив рекреаційних навантажень на деревний ярус може призводити до зменшення діаметра стовбура дерев, зниження продуктивності деревостану, також може проявлятися здебільшого в механічному знищенні дерев, обламуванні гілок, вирубуванні підліску, підросту тощо.

Важливою умовою раціонального використання, охорони і ведення господарства в рекреаційних лісах є їх зонування. Під час зонування варто поділяти єдиний рекреаційний фонд на особливо цінні природні комплекси і саме – суть рекреаційні ліси за інтенсивністю рекреаційного користування. Виділяють такі зони: зона інтенсивного рекреаційного користування, зона помірного рекреаційного користування, резервна зона [6]. До зони інтенсивного рекреаційного користування належить ділянки лісу, де рекреаційні на-

вантаження перевищують максимально допустимі величини. Зона помірного рекреаційного користування об'єднує ділянки лісу, де рекреаційні навантаження не перевищують максимально допустимих рівнів. До резервної зони відносять ділянку лісу і насадження, які зараз не використовують або дуже мало використовують для відпочинку і слугують резервом для рекреаційного використання в майбутньому.

В інтенсивно відвідуваних рекреаційних лісах відбуваються певні екологічні зсуви у лісових екосистемах, що називається рекреаційною дигресією. Характерною особливістю процесу рекреаційної дигресії є постійне погіршення лісорослинних умов, що виражається передусім через сукцесію лісової рослинності.

Тимчасове вилучення сильно деградованих ділянок лісу з рекреаційного використання є необхідною умовою для успішного проведення різних лісогосподарських заходів із відновлення первинного лісового середовища (наприклад, огороження). Догляд за рекреаційним лісом – це цілий комплекс лісогосподарських робіт, який охоплює лісову меліорацію, очищення від засміченості територій, посадку, проведення рубань лісогосподарського призначення, благоустрій тощо. Благоустрій охоплює створення доріжково-стежкової мережі, обладнання місць для відпочинку та ночівлі, підготовку майданчиків і дров для вогнищ, притулків у разі негоди, нагромадження різного обладнання (кілочки для наметів, інвентар для прибирання місця ночівлі), благоустрій джерел і джерелець, екологічних стежок, влаштування оглядових майданчиків, ігрових галявин, дитячих лісових майданчиків, автостанцій, місць складування сміття та інше [1].

Таким чином, для збереження рекреаційних й інших корисних властивостей лісів, що сприяють відпочинку, та повнішого використання їх потенційних можливостей необхідно [3]:

- обмежити заготівлю лісу в рекреаційних лісах;
- збільшити частку рекреаційних лісів за рахунок будівництва доріг, стежок й іншої інфраструктури та охорони їх;
- виділяти нові об'єкти природо-заповідного фонду в лісах та домогтися їх оптимального використання для рекреації;
- рівномірно розподіляти рекреаційне навантаження на лісові екосистеми, не допускаючи рекреаційної дигресії;
- проводити відповідну виховну роботу серед туристів та рекреантів з метою забезпечення збереження унікальних рекреаційних природних комплексів;
- встановити плату за рекреаційне використання лісів і кошти ці спрямовувати на відновлення рекреаційних властивостей лісів.

Література

1. Бондаренко В.Д. Ліс і рекреація в лісі / В.Д. Бондаренко, О.І. Фурдичко. – Львів, 1994. – 232 с.
2. Голубець М.А. Екологічна ситуація на північно-східному макросхилі Українських Карпат / М.А. Голубець, О.Г. Марискевич, М.П. Козловський та ін. – Львів : Вид-во "Поділля", 2001. – 162 с.
3. Запоточний М.М. Шляхи запобігання рекреаційній дигресії лісів / М.М. Запоточний // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2006. – Вип. 16.2. – С. 321-328.

4. Козан Н.Н. Шляхи рекреаційного використання лісів / Н.Н. Козан // Велика Волинь: Минуле і сучасне : матер. Міжнар. наук.-краєзн. конф. – Хмельницький, 1994. – С. 40-43.
5. Музиченко О.С. Рекреаційне навантаження на лісові екосистеми Шацького НПП / О.С. Музиченко // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2007. – С. 254-259.
6. Павлов В.І. Рекреаційний комплекс: теорія, практика, перспективи / В.І. Павлов, Л.М. Черчик. – Луцьк : Вид-во "Надстир'я", 1998. – 122 с.
7. Тарасов А.И. Рекреационное лесопользование / А.И. Тарасов. – М. : Агропромиздат. – 1986. – С. 177.

Копий Л.И., Озаркив О.И. Негативное влияние чрезмерной рекреации на лесные насаждения

Раскрыта сущность рекреационного лесопользования. Приведены основные виды использования леса как рекреационного ресурса. Представлены условия рационального использования, ведения хозяйства в рекреационных лесах.

Ключевые слова: рекреация, лес, природа, нагрузки, экосистема.

Kopiy L.I., Ozarkiv O.I. Negative impact of excessive recreation on forest plantations

This paper examines the essence of recreational forest. The basic uses of the forests a recreational resource. Shown terms of rational use, protection and maintenance of recreational facilities in forests.

Keywords: recreation, forest, nature, load, ecosystem.

УДК 630*231

Аспір. М.В. Заяць¹ – НЛТУ України, м. Львів

ЗНАЧЕННЯ ПРАЛІСІВ УЖАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ В УМОВАХ УРБАНІЗОВАНОГО СЕРЕДОВИЩА

Наведено історичні дані про ведення лісового господарства в Ужанській долині (Закарпатська область). Проаналізовано площу похідних деревостанів в Ужанському національному природному парку. Показано значення пралісів як екологічних моделей для реконструкції похідних деревостанів.

Ключові слова: букові праліси, Ужанський національний природний парк, лісівництво.

Багатовікова історія лісового господарства в Карпатах свідчить, що ставлення людини до лісового середовища у різні періоди було неоднаковим. Воно залежало від соціально-економічної ситуації, розвитку природничих наук, розуміння багатогранного значення лісосировинних ресурсів для життя людини. Із збільшенням кількості населення трансформація лісів набувала дедалі більших масштабів. Тому вже в 1769 р. в Австро-Угорщині цісарівна Марія-Терезія видала так званий "Лісовий порядок", в якому були регламентовані розміри рубок лісу і наголошено на необхідності закультивування лісосік та охорони лісів. Держава була тоді основним власником лісів [3].

Поступово, з розвитком урбанізаційних процесів у другій половині XIX ст. настав новий етап у ставленні людини до лісів у Карпатах. У цей період почали будувати мережу залізниць, шосейних доріг, стала розвиватися

¹ Наук. керівник: доц. В.В. Лавний, канд. с.-г. наук – НЛТУ України, м. Львів